Informatieblad

Doelgericht natuurbeheer: bevordering natuurkwaliteit door kennisuitwisseling
Praktijk en onderzoek



Terreinbeheer voor insecten

Insecten leveren met hun soortaantallen een grote bijdrage aan de biodiversiteit. Goed insectenbeheer is daarom aan te bevelen. Dit infoblad gaat in op de benodigde en de mogelijke beheermaatregelen. Lees mee en vergroot de biodiversiteit in uw gebied!

Voedsel

Veel insecten gebruiken nectar, stuifmeel of bladeren als voedsel. Het is belangrijk dat bloemen en planten er niet alleen zijn, maar ook dat deze er op het goede moment zijn. Als de insecten tevoorschijn komen moet het voedsel direct beschikbaar zijn. Dit komt heel nauw, omdat insecten vaak maar kort leven. Van nature zijn de (bloeiende) planten en de insecten die hier op vliegen op elkaar afgestemd, vergelijk het met een ritssluiting. Als door bijvoorbeeld koud weer de bloemen wat later zijn, zijn de insecten ook wat later. Worden de planten echter gemaaid, dan komt de bloei later, terwijl de insecten er wel op het 'normale' tijdstip zijn. Zo kan het gebeuren dat er een bloemenpracht is zonder insecten, die zijn verdwenen door het maaibeheer. Omdat voor bijvoorbeeld vegetatiedoelen toch vaak gemaaid moet worden, is het van belang de volgende maatregel in acht te nemen: ***Maai nooit alles tegelijk (laat 10-25% staan) zodat er op elk moment een plek is waar de insecten aan nectar, stuifmeel of bladeren kunnen komen.***

Andere insecten leven niet van wat bloemen bieden: zij jagen, eten planten(resten), mest of kadavers. Voor deze hen kunt u ook wat doen: ***Ruim niet te veel op: laat dood hout en kadavers liggen.*** Om te voorkomen dat bezoekers er last van hebben, verplaatst u kadavers eventueel naar verder van het pad af, of naar een ander deel van het gebied. Voor de gebruikers van mest, zoals mestkevers, zijn ontwormingsmiddelen dodelijk. Als het toch nodig is ontwormingsmiddelen te gebruiken, gebruik dan de brochure van CLM (zie onderaan) voor de minder giftige middelen. ***Maak afspraken met pachters zodat er geen preventieve ontwormingsmiddelen worden gebruikt.***

Foto: Saxifraga-Frits Bink





Nesten van de Pluimvoetbij

Nestgelegenheid

Ook voor nestgelegenheid is het beheer van groot belang. Bij plaggen en rijden met zware voertuigen kunnen holen verdwijnen en insecten geplet worden. Ook insecten die in planten leven zullen verdwijnen als de plant wordt gemaaid (bijvoorbeeld de Rietsigaarbij, die nesten maakt in het riet). Voor veel insecten is maaien en plaggen dus nadelig. Er zijn echter ook insecten die nesten in de grond maken. Zij hebben steilwandjes of open plekjes nodig (zie hieronder).
Maai of plag nooit alles tegelijk (laat 10-25% staan), zodat nooit alle nesten tegelijk verloren gaan en de insecten het gebied kunnen herkoloniseren.

"Als wij natuurbeheerders een terrein hebben dat werkt als toevluchtsoord voor insecten, dan moeten we het niet verpesten door te veel te maaien. Voor ons is een van de opbrengsten tenslotte biodiversiteit!"

Diversiteit

De vuistregel is dat een grotere diversiteit binnen een gebied en een grotere diversiteit aan planten en habitats leidt tot een grotere diversiteit aan insecten. Insecten hebben voorkeuren in alle soorten en maten. Sommige insecten vliegen alleen op één specifieke plant. Andere gebruiken nectar uit één of meerdere families planten; nog andere gebruiken alles wat beschikbaar is. Voor nestgelegenheid geldt hetzelfde: sommige soorten zijn heel kieskeurig en willen bijvoorbeeld een bepaalde bodemsoort en vochtigheid, of één bepaalde plant. Andere komen voor in een breed scala aan landschapstypen. De meer kieskeurige soorten kun je lokken met overgangen, van nat naar droog, van zout naar zoet, van hoog naar laag, van begroeid naar kaal. Door diversiteit in landschap en/of diversiteit in maatregelen zorg je dat er ook voor kieskeurige insecten een stukje terrein precies goed is. Ook zorg je met gefaseerd beheer ('nooit alles tegelijk') dat altijd voedsel en nestgelegenheid beschikbaar is.
Pas 'gefaseerd beheer' (hetzelfde beheer op verschillende momenten) en/of 'gedifferentieerd beheer' (verschillend beheer op verschillende plaatsen) toe.



Wilt u de diversiteit in een gebied verhogen? Dat kan bijvoorbeeld op een van deze manieren:

>> creëer reliëf of hoogteverschillen (en daarmee verschillen in vochtgehalte);
>> creëer inhammen in paden, of laat struiken uitlopen op de randen van het pad;
>> creëer open plekken in het bos, plag kleinschalig op heide en grasland;
>> creëer dynamiek (bijvoorbeeld stuifzanden, of wisselende waterstanden voor libellen);
>> maai nooit alles tegelijk, laat altijd stukjes staan.



Het Knopsprietje helpt bij het creëeren van kale plekken door grassige vegetaties weg te grazen. Tenminste, zolang er niet te veel schaduw is. Foto: Saxifraga-Robert Ketelaar

Directe zon en kale plekken

Insecten houden van directe zon. Ze houden van de hogere temperatuur en sommige insecten maken gebruik van open plekken, bijvoorbeeld daar waar konijnen hebben gegraven. Door directe zon verdwijnt vocht vlug en groeien kale plekken niet snel dicht met bijvoorbeeld mos. Uittrekken van teveel aan opslag is daarom vaak nodig. Laat echter ook wat staan van struiken en bomen waar insecten op vliegen, zoals Wilg, Meidoorn en Lijsterbes. Kale plekken kunnen gemaakt worden door kleine stukjes gefaseerd te plaggen. Als je op een schuine kant horizontaal plagt krijg je vanzelf steilrandjes. Het afsteken van steilrandjes kan zonder de nesten te verstoren als niet teveel wordt weggestoken. Het creëren van open plekken kan het best gedaan worden in februari-maart, aan het eind van de winter.
Als dit te vroeg in het najaar gebeurt groeit het in de winter dicht met gras.

Praktische tips

>> Maak afspraken met imkers zodat niet te veel concurrentie tussen wilde insecten en honingbijen ontstaat. Plaats kasten bijvoorbeeld alleen maar als een gebied groot genoeg is (bijvoorbeeld > 50 ha) en dan aan één kant van het gebied en met een minimum tussenafstand (bijvoorbeeld 750 meter). Zo ontstaan ook plekken met minder honingbijen. Bepaal een maximum aantal kasten per hectare (bijvoorbeeld 0,5 voor Stuikhei en 0,25 voor Dophei). En spreek af dat de kasten alleen tijdens de volle bloei een bepaalde tijd mogen staan (bijvoorbeeld totaal vijf weken in de zomer). Imkers bepalen dan mee de precieze timing; ook voor hen is plaatsen tijdens de volle bloei het best omdat de opbrengst dan het hoogst is. In gebieden waar massale aantasting door heidehaantje voorkomt moet in die jaren het plaatsen worden overgeslagen.

>> Maak eenvoudige afspraken met pachters over de 10-25% (of meer) die niet gemaaid moet worden. Van de pachter gaat het namelijk vaak weer naar de loonwerker en hoe eenvoudiger, hoe groter de kans dat het goed gaat bij alle overdrachten. Doe het daarom bijvoorbeeld net als bij gewasrotatie: de even jaren (of het voorjaar) de ene helft maaien, de oneven jaren (of het najaar) de andere helft.

Foto: kleinschalig gefaseerd geplagd

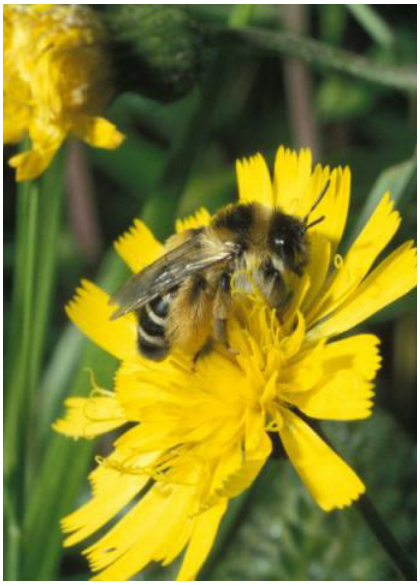
>> Stel bij het maaien de maaibalk hoog af, bijvoorbeeld op 5-10 centimeter. Dit is veel beter voor de insecten en ook voor bijvoorbeeld kikkers en padden. Bijkomend voordeel is dat je veel minder maaisel hebt doordat je het mos en het strooisel niet meeneemt.

>> Gebruik de kennis van entomologen (insectenkenners). Als een (amateur-)entomoloog uw gebied wil onderzoeken, laat dit dan vooral toe! Vertel wat u graag zou willen weten, dan kan hij of zij er op letten bij het veldwerk. U kunt ook de Thijsse-sectie van de Nederlandse Entomologische Vereniging benaderen (www.nev.nl/thijsse) en vragen stellen over insectenbeheer. U kunt zelfs vragen of er iemand uw gebied wil komen onderzoeken.

>> Voorkom te sterke verzuring. Verzuring tast bijvoorbeeld de dekschildjes van loopkevers aan.

>> Tel nooit zomaar het aantal soorten om de biodiversiteit af te lezen. Vooral de specialisten onder de insecten zullen er na herinrichting jaren over doen om het gebied te bereiken, bovendien duurt het jaren voor het gebied geschikt geworden is. Er zijn echter ook pioniers, die juist verdwijnen na een aantal jaren. Soortenlijstjes zijn daarom alleen interessant als je weet welke soort waar van houdt en wat het betekent als ze wel of niet aanwezig zijn.





Pluimvoetbij. Foto: Saxifraga-Pieter van Breugel

Relevante documenten

Thijsse-sectie van de Nederlandse Entomologische Vereniging: www.nev.nl/thijsse

Succesverhalen van beheer voor insecten en vraag- en antwoord over insecten www.hymenoptera.nl/phpbb

Ben Brugge: 'Zijn terreinbeheerders goede insectenbeheerders?' te vinden op: www.beheerdersnetwerken.nl >> algemeen >> overig >> Veldwerkplaats insecten 2010

Insectenwebsites van Arie Koster: www.bijenhelpdesk.nl en www.drachtplanten.nl

Alterrarapport 'Diversiteit hoog houden', te downloaden op www2.alterra.wur.nl/Webdocs/PDFFiles/Alterrarapporten/AlterraRapport1418.pdf

CLM brochure 'Ontwormen met verstand': www.clm.nl/publicaties/data/ontworming.pdf

Meer info

Ben Brugge, b.j.h.brugge@uva.nl
Arie Koster, arie-itty@planet.nl
Erik van der Spek, e.spek@staatsbosbeheer.nl